

функционалних делова одеће, а пре свега фибула, које би се могле етнички одредити као аланска, и које су биле саставни део ношње припадница женског пола, наше размишљање може одвести у два правца. Први је да су и жене учествовале у војним походима, а други, који нам се чини вероватнијим, да је део Алана, који су били изузетни коњаници, у другој половини 4. века чинио део посаде утврђења на Јухору.

Присуство Алана, који су чинили елитне коњичке јединице, посведочен је и у писаним изворима из периода владавине цара Грацијана (367-383), када су се борили и против својих сународника.⁷⁵

На касноантичким локалитетима широм Крушевачке котлине и на њеним брдско-планинским ободима се уочава један временски хијатус након осме деценије 4. века. Археолошка ископавања на Конопљари у Читлику (општина Крушевац) током 90-их година 20. века сведоче о паљењу касноантичком насеља, које је временски прецизно датовано примерцима новца цара Валенса пронађеном у лепу једне куће. На Конопљари је откривена велика остава новца која из периода између 365. и 375. године. Остава новца истог временског оквира је откопана и на локалитету у селу Вратари, у области Левча.⁷⁶ На утврђењу Градац у атару Риђевштице, на територији општине Трстеник, јужно од Западне Мораве, такође долази до престанка живљења у периоду након средине друге половине 4. века.⁷⁷

Током прве половине 6. века, у доба цара Јустинијана I (527-565), обнављају се утврђења широм Царства.⁷⁸ О животу на локалитету Градиште у Пајковцу током 6. и на почетку 7. века сведоче случајно откривени покретни археолошки налази.

На могуће присуству Германа, као помоћних војних одреда, у утврђењу Градиште, током рановизантијског периода, указују налази копчи.

Коначни престанак живљења у утврђењу у Пајковцу може се везати за крај 6. или почетак 7. века, када долази до продора Авара и Словена на простор јужно од Дунава и Саве,⁷⁹ што је археолошки

75 Wachrach 1973, 28.

76 Рашковић-Тошић 2009, 70.

77 Видети рад Д. Радисављевића о утврђењу Градац у Риђевштици у овој свесци.

78 Бугарски-Радишић 2016, 91-92.

79 Рашковић-Тошић 2009, 77.

евидентирано страдањем утврђених насеља на територији читавог северног Илирика.

Наше претпоставке о времену градње, разарања и напуштања утврђења Градишта у Пајковцу, изнете у овом раду, могу потврдити само нека будућа систематска археолошка ископавања локалитета.

Јеринин град у Секуричу-Беочићу

Остаци утврђења Јеринин град⁸⁰ (Градац) су смештени на једној планинској греди (373 m), која је дубоко увучена у западно побрђе Јухора. Терен се ка истоку постепено уздиже и превојем је везан за врха Градска коса (570 m). Локалитет захвата парцелу бр. 731, у поседу ЈП „Србијашуме“, а на територији катастарске општине Секурич (43.814 N, 21.214 E).⁸¹ На северној и јужној страни се стрме падине спуштају ка Градском потоку и реци Великој Грачи. Виши делови западне падине су у нешто блажем паду, и на њој је запажено пет вештачки обликованих каскада. Даље на западу литице се окомито завршавају на ушћу Градског потока у Велику Грачу.⁸²

Прве податке о постојању Јерининог града на размеђу Беочина (Беочића) и Секурича налазимо код Ј. Мишковића, који наводи да се у осовној страни Градске косе, источно од селаналазе остаци „некаква зида-града“.⁸³

Т. Бушетић, учитељ из Пољне, даје штуро опис града којисмешта на једну висораван. Утврђење је имало кружни облик, и зидови очуване до 1.5 m висине, а широке до 1 m.⁸⁴

Првиликом археолошког рекогно-сцирања планине Јухора спроведеног у периоду од 1981. до 1984. године од стране стручњака из Завичајног музеја у Јагодини евидентирано је шест утврђења. На граници атара села Беочић и Секурич, на потесу Јеринин град, су констатовани остаци утврђења смештеног на „заравни језичастог

80 Име Јеринин град уобичајно је у топонимији. Почевши од повезивања легенде за зидање Смедерева и кулука ради подизања истог, мотив се јавља и у локалу, обично у вези утврда на тешко доступном месту. Nikolić 2008, 264-269.

81 Национална инфраструктура геопросторних података (НИГП), Републички геодетски завод: <https://a3.geosrbija.rs/>

82 Topografska karta Kruševac 531-1-4 (Belušić), 1:25000..

83 Мишковић 1885, 49.

84 Бушетић 1903, 498.

Јухорске зоре

облика“. Најбоље су били очувани јужни и југозападни бедеми тврђаве, сазидани ломљеним и цепаним каменом везаним кречним малтером. Првобитно утврђење јесудећи по налазима керамике,⁸⁵ засновано у периоду 1-2. века. Фрагменти грнчарије, такође, указују на обнову и живот у утврђењу током 6. века.⁸⁶

Током априла 2019. године извршено је ирекогносцирање локалитета Јеринин град на граници сеоских атара Беочића и Секурича. Локалитет је данас обрастао у ретку шуму храста и букве. Утврђење је издуженог елипсоидног облика, па његови бедеми прате конфигурацију терена. На северној и јужној страни се налазе веома стрме падине. Са западне стране, преко пет вештачки створених тераса, терен се у нешто блажем паду спушта ка ушћу Градског потока у реку Велику Грачу. Источна, лако проступачна, страна је превојем повезана са доминантнијим узвишењем Градска коса (570 m). Главни улаз се вероватно налазио на источној ужој страни утврђења, и био је заштићен, судећи по већој количини камена, једном кулом. Испред куле је био прокопанров, који је имао додатну заштитну улогу. На западном крају утврђења се запајају остаци још једне куле, која је се констатује у конфигурацији терена. Јужни бедем тврђаве, као и већи део западног, су уништени радом булдожера, током просецања шумског пута. Северни зид, ширини око 1.30 m, се може пратити у конфигурацији терена у дужину од око 50 m. Бедеми тврђаве су саграђени од квалитетно и прецизно тесаног и ломљеног камена, везаног беличастим кречним малтером. Пет каскада, које се од западне куле и бедема спуштају ка ушћу Градског потока и Велике Граче, вештачки су створени заравњавањем терена, и својим ободом прате његову конфигурацију. Током рекогносцирања локалитета нису уочени никакви покретни археолошки артефакти. На неколико места унутар утврђеног простора, а нарочито у његовом источном делу, могле су се уочити ископи, настали илегалним копањем „трагача за благом“.

Са локалитета Јеринин град у Секуричу потичу случајни налази копаља и секира, доспели путем поклона у Завичајни музеј у Јагодини. Један врх копља има облик

85 Основне карактеристике керамике, и ближи опис, није достављен. Брмболић 2003, 286.

86 Брмболић 2003, 284, 286.

четворостране издужене пирамиде са тулцем кружног пресека. Величине је 17.5 x 4.5 cm, са промером отвора тулца 2 cm. Предмет је оквирно датован у период од 12. до 14. века. Други врх копља има четири моделована ребра постављена унакрсно. Димензије су му 32 x 3.5 cm, а дијаметар отвора тулца 3.5 cm. Копље је датовано у 15. век.⁸⁷

Другу скупину покретних археолошких артефаката са истог локалитета чине четири секире. Једна секира има издужено трапезоидно сечиво са закривљеном ивицом оштрице и троугаоним крилцима са обе стране главе. Величине је 18 x 4.5 cm, са пречником отвора за држалицу од 3.5 cm. Друга је секира истог типа, али јој је сечивоповијено. Димензије су јој 18 x 4 cm, а пречник отвора 2.6 cm.⁸⁸

Трећа секира има сечиво које је постављено под правим углом у односу на врат. Глава јој је четвороугаоног пресека и има алку за причвршћивање. Димензије су јој 20.8 x 15 cm, а отвор врата 7.8 x 1.8 cm.⁸⁹

Четврта секира има закривљено сечиво облика полумесеца и троугаона крилца на глави облика чекића. Величине је 16 x 16 cm, а отвор за дршку пречника 3 cm.⁹⁰

На основу досадашњих извештаја и прикупљених налаза, можемо са одређеном резервом претпоставити да је утврђење Јеринин град формирано током 1. или 2. века. Вештачки створене каскаде, на западној

87 Vetnić 1983, 140.

88 Vetnić 1983 : 141. Овај тип секире, који се може сврстати у алат за обраду дрвета, се јавља у дужем временском периоду од 3. до 6. века на простору читаве Србије (локалитети : Ушће Слатинске реке, Хајдучка воденица, Михајловац, Дијана, Царичин Град). Šrehar 2010, 100-101. Две секире сличног облика са локалитета Салдум на Дунаву прецизно су датоване пронађеним новцем Валентинијана I (364-375) и Грацијана (367-383). Jeremić 2009, 169. У широј околини Јерининог града у Секуричу, секире истог типа су случајно пронађене на локалитетима Ђерђелинска река у Маренову и Градиште у Кукљину, али и током археолошког ископавања Конопљаре у Читлуку, и хронолошки се датују у период 5-6. века. Рашковић 1996, 91-92.

89 Vetnić 1983, 141. Једна секира овог типа, која је била саставни део велике оставе металних предмета из села Бровић код Обреновца, датована је пронађеним новцем у крај 3. и прву половину 4. века. Бојовић 1979, 188.

90 Vetnić 1983, 142. Секира истог типа је била саставни део велике оставе металних предмета пронађених недалеко од манастира Сестрољина, код села Пољане, и датована је у крај 4. и прву половину 5. века. Шпехар-Јацановић 2015, 298.

паддини локалитета, и поред изостанка покретних археолошких артефаката, указују на могуће постојање утврде градинског типа из периода старијег гвозденог доба. Пронађени фрагменти керамике, која није ближе описана, указују да је живот у Јеринином граду текао и током 6. века, у време велике обнове и зидања нових утврђења током владавине Јустинијана I (527-565). Случајни налази копаља и секира сведоче о присуству војне посаде у утврђењу током периода од 4 до краја 6. века.

Постоји свакако неколико разлога за подизање утврђења на граници беочићког и секуричког атара, дубоко увученог у западно побрђе Јухора. Пишући о утврђењу Градиште у Пајковца указали смо на постојање путне комуникације за коју се разложно може претпоставити да је била у употреби још од периода касне антике, а која је повезивала великоморавску долину на истоку и област Левча на западу. Једна од улога утврђења образованог изнад ушћа Градског потока у Велику Грачу је била заштита једног сегмента споменутог путног правца. Међутим, ово вероватно није била и његова једина функција, јер је само утврђење, смештено на ниској планинској греди (373 m), заклоњено са севера, истока и југа доста вишим врховима Јухора. На истоку лежи Градска коса (570 m), на југу Јелењак (528 m), а на северу врх (466 m) између потеса Гумништа и Церовика. Јеринин град је самим тим имао изузетно слабу визуалну контролу свог окружења, и то искључиво ближег простора ка западу, дуж дела тока реке Велике Граче.

Други, вероватни разлог градње утврђеног комплекса Јерининог града је била контрола рударских и металуршких активности у његовој близини. Простор Јухора је, са становишта металуршке производње од антике до пуног средњег века, имао богата лежишта руда гвожђа, пирита и бакра.⁹¹

Недалеко од Јерининог града је почетком 80-их година 20. века случајно пронађена велика металуршка пећ за прераду руде гвожђа.⁹² Присуство пећи директно имплицира важност утврђеног комплекса у заштити рударско-металуршких активности у непосредном окружењу.

Пошто до сада нису спроведена археолошка истраживања локалитета Јеринин

град остајемо ускраћени за дефинисање његове прецизније стратиграфије и хронологије изградње и рушења. Велику претњу за наведени локалитет, као и друге у реону Јухора, представљају илегална ископавања „трагача за благом“, али и неодговорно просецање шумских путева, којим је већ добрим делом уништен јужни и западни бедем утврђења на размеђу Беочића и Секурича.

Некропола Дрењак, Секурич

Осим поменутих утврђења, како је изнад и напоменуто екипа је рекогносцирала и неколико некропола, међу којима две нису биле познате широј јавности до сада. Ако је о њима и некада писано, питање је да ли су и како уведене, те под којим именом. У питању су некропола на потесу Дрењак у атару Секурича и некропола у Брајновцу. На обе нас је упутио Веселин Миљковић, становник Брајновца.

На потесу Дрењак (245 m), југозападно од центра села Секурич, а западно од засеока Старо Село и десно од пута према Белушићу налази се средњовековна некропола. Заузима површину од око 26 ари, и простире се на катастарској парцели бр. 4804/2 у власништву Јаковљевић Мирјане (43.797 N, 21.161 E). Северозападно од локалитета, на око 300 m, протиче Жупањевачка река.⁹³

Парцела на којој је смештена некропола се налази у равници и под ливадам је. Током рекогносцирања констатована су у источном делу локалитета два сачувана надгробника облика положене плоче. Ни на једном од њих не запажају се натписи или неке урезане или уклесане представе.

Један надгробник је облика правоугаоне положене плоче правилно истесане окомите јужне ивице и равне горње површине. Северни и западни део гробног белега је утонуо у земљу, па се не може сагледати у потпуности. Источна половина горњег дела надгробника је оштећена. Дужина надгробног белега износи 106 cm, ширина 60 cm и висина 17 cm. Оријентисан је југозапад-североисток, што је вероватно последица њеног померања са првобитне локације.

Други надгробник је аморфна и грубо обрађена издужена положена плоча, правилно постављена по оси запад-исток.

91 Vetnić 1983, 155.

92 Vetnić 1983, 155.

93 Topografska karta Kruševac 531-1-4 (Belušić); <https://a3.geosrbija.rs/>.

Јухорске зоре